

Стаття надійшла до редколегії 09.06.2010 р.

УДК 343.51

І.В. Сингаївська

**ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО
ОБ'ЄКТА ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ІНШИХ
НЕЗАКОННИХ ДІЙ З ПІДРОБЛЕНОЮ ВАЛЮТОЮ,
ДЕРЖАВНИМИ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ,
ДЕРЖАВНИМИ БІЛЕТАМИ ЛОТЕРЕЇ**

Стаття присвячується питанням дослідження основного безпосереднього об'єкта та додаткового факультативного безпосереднього об'єкта виготовлення й інших незаконних діянь стосовно підробленої валюти, державних цінних паперів, білетів державної лотереї.

Ключові слова: *фальшивомонетництво, об'єкти злочину, підроблені гроші, цінні папери, білети лотереї.*

Статью посвящено вопросам исследования основного непосредственного объекта и дополнительного факультативного непосредственного объекта изготовления и других незаконных действий относительно поддельной валюты, государственных ценных бумаг, билетов государственной лотереи.

Ключевые слова: *фальшивомонетничество, объект преступления, поддельные деньги, ценные бумаги, билеты лотереи.*

The article is devoted to the questions of research of basic direct object and additional optional direct object of making and other illegal actions in relation to counterfeit currency, state securities, tickets of state lottery.

Key words: *counterfeit, object of crime, fabrication of token moneys, security, lottery tickets.*

Об'єкт складу злочину є одним із дискусійних питань у теорії кримінального права. Визначення безпосереднього об'єкта конкретного злочину має відображати вагомість того, що поставлено під кримінально-правовому охорону, тим самим вказуючи на суспільну небезпечність цього злочину.

Мета статті – з'ясувати безпосередній об'єкт виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї та обґрунтувати визначену позицію.

Значну увагу визначенню об'єкта фальшивомонетництва приділяли у своїх роботах П.П. Андрушко, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, В.Д. Ларічев, Н.О. Лопашенко, Ю.В. Солопанов, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк; певні спроби розгляду цієї проблеми зробили О.О. Кашкаров, С.І. Марко.

У теорії кримінального права тривалий час переважав підхід, згідно якого об'єктом злочину визнавали суспільні відносини, які поставлені кримінальним законом під охорону¹. Але відповідна концепція визначення об'єкта не є єдино існуючою. Так, під об'єктом злочину розуміють охоронювані кримінальним законом блага, як певну цінність², також визнають теорію цінностей як об'єкт злочину³. Об'єктом злочину, Г.П. Новоселов визнає того, проти кого він вчинюється, тобто окрему особу або певну множинність осіб, матеріальних та нематеріальних цінностей, які поставлені під кримінально-правову охорону⁴. Зміст об'єкту злочину розкривають через поняття соціальної оболонки, тобто сукупності суспільних відносин, яка формується як єдність і взаємодія особи та середовища⁵. Як безпосередні об'єкти злочинів визнають конкретні сфери життєдіяльності людей, поставлені під охорону кримінального закону⁶. Відповідно до визначення наданого О. Затепеліним, об'єктом злочину є охоронювана кримінальним законом соціальна безпека, тобто стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, яка зазнає злочинного посягання⁷. Досить неординарне порівняння належить В.С. Прохорову: "Об'єкт злочину – це не мішень, пробита кулею, що прийшла з боку, а жива тканина суспільного організму, куди упровадилася ракова клітина соціальної паталогії"⁸. Наведений перелік визначень далеко не вичерпний. Різноманітність концепцій пояснюється наявністю суперечностей у теорії суспільні відносини як об'єкту злочину, однак за сучасних умов залишається найбільш переконливою, зважаючи на відсутність взаємовиключних альтернатив для аналізованого нами злочину. Тому визначаємо, що об'єкт злочину – це суспільні відносини,

¹ Пионтковский А.А. Учение о преступление. – М.: Госюриздат, 1961. – 666 с.; Тапши В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. – Х.: Вышш. шк., 1988. – 198 с.; Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений. (Объект и квалификация преступлений) – Л.: ЛГУ, 1979. – 127 с.; Пинаев А.А. Курс лекций по Общей части уголовного права. – Х.: "Харьков Юридический", 2001. – Книга первая "О преступлении". – 289 с.; Коржанський М., Коржанська О. Цінність суспільних відносин // Право України. – 2006. – № 12. – С. 20-22.

² Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развития законодательства. – Х.: Основа, 1994. – С. 64.

³ Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину // Право України. – 1999. – № 6. – С. 77-78.

⁴ Уголовное право: Общая часть: Учебник / Отв. ред. И.Я. Козаченко и З.А. Незнамова. – М.: Изд. группа НОРМА-ИНФРА, 1997 – С. 135.

⁵ Трубников В.М. Новый взгляд на объект преступления // Право і безпека. – 2002. – № 1. – С. 86–87.

⁶ Емельянов В.П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке // Право і безпека. – Т. 1. – 2002. – № 4. – С. 10.

⁷ Затепелин О. К вопросу о понятии объекта преступления в уголовном праве // Уголовное право. – 2003. – № 1. – С. 30-31.

⁸ Прохоров В.С. Преступление и ответственность. – Л., 1984. – С. 50-51.

поставлені кримінальним законом під охорону та яким злочином завдається шкода або створюється загроза їй спричинення. Такий підхід щодо об'єкту злочину, передбаченого ст. 199 КК України, не викликає протиріч у науковців, оскільки найбільш повно відображає об'єкт посягання.

А.Н. Трайнін стверджував, що для відображення специфіки конкретного злочину, об'єкт, як елемент складу, обов'язково повинен набути нових індивідуальних рис¹. Тобто безпосередній об'єкт злочину повинен бути визначений індивідуально, відповідно до кожного конкретного складу злочину. Ураховуючи висловлену думку, вважаємо за необхідне спочатку розглянути існуючі напрацювання вчених щодо об'єкту аналізованого злочину.

Радянський правник і автор монографії, яка присвячувалася дослідженню фальшивомонетництва (Ю.В. Солопанов), зазначав, що суспільна небезпечність цього злочину полягає в тому, що під виглядом справжніх та поряд зі справжніми грошовими знаками до грошового обігу потрапляють підробки, які не піддаються плановому обліку й можуть привести до підриву грошового обігу. Суспільну небезпечність фальшування грошей та цінних паперів Я.Ю. Кондратьєв та В.І. Антипов вбачали у дестабілізації фінансово-кредитних відносин, в ускладненні регулювання грошового обігу².

У радянській кримінально-правовій літературі зустрічалися такі визначення об'єкту "фальшивомонетництва": одні автори при підробці грошових знаків об'єктом посягання визначали радянську грошову систему³, інші – радянський грошовий обіг⁴. Об'єктом виготовлення та збуту державних цінних паперів М.Д. Дурманов визначав радянську кредитну систему, Ю.В. Солопанов – відносини державного кредиту, оскільки це уточнення відображало безпосередній та специфічний напрямок посягання цього злочину та його суспільну небезпеку.

У російській юридичній літературі безпосереднім об'єктом фальшивомонетництва визначають відносини, які складаються у сфері кредитно-грошового обігу держави⁵; фінансову систему держави в частині емі-

¹ Трайнін А.Н. Общее учение о составе преступления. – М., 1957. – С. 125.

² Кондратьев Я.Ю., Антипов В.І. Фальшивомонетничество, його вплив на кримінологічну ситуацію, заходи протидії // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 1999. – № 2. – С. 96.

³ Пионтковский А.А. Курс советского уголовного права. Особенная часть / А.А. Пионтковский, В.Д. Меньшагин. – Т.1. – М.: Госюриздат, 1955. – С. 255.

⁴ Солопанов Ю.В. Ответственность за фальшивомонетничество. – М.: Изд. ВШ МООП РСФСР, 1963. – С. 20-21.

⁵ Лопашенко Н.А. Преступление в сфере экономической деятельности: понятие, система, проблемы классификации и наказания. Автореф. дис., доктора юрид. наук: 12.00.08. – Саратов, 1997. – С. 42-43.

сії або обігу грошей і порядку діяльності ринку цінних паперів, визначених законом¹. Складним визначають безпосередній об'єкт фальшивомонетництва Л.Д. Гаухман та С.В. Максимов, а саме: суспільні відносини, що забезпечують право на емісію та обіг грошей та цінних паперів тільки уповноваженими на те органами і суб'єктами економічних відносин (із такою позицією погоджується і В.Д. Ларічев²), інтереси міждержавного фінансового обміну, оскільки обіг на внутрішньому ринку держави підробленої іноземної валюти у значній кількості перешкоджає активному інвестуванню в економіку грошових коштів із-за кордону³. Такий підхід зумовлений розширеним переліком предметів злочину, передбаченого ст. 186 КК РФ, до яких відносяться як державні, корпоративні цінні папери, так і цінні папери в іноземній валюті, на відміну від кримінального законодавства України.

Безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 199 КК, визначають відносини у сфері кредитно-грошової системи України, а також інших країн у випадку фальшування їх валюти⁴. У роз'ясненнях до п. 4 постанови ПВСУ "Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів"⁵ зазначено, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 199 КК є кредитно-фінансова система. Однак ми вважаємо, що суспільні відносини фінансово-кредитної системи є обширними й не повною мірою відображають безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 199 КК України, тому і визначаємо їх видовим об'єктом.

Заслужують на увагу визначення безпосереднього об'єкту іншими науковцями. Так, О.О. Дудоров, визначає безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 199 КК України фінансово-кредитну систему України в частині встановленого порядку випуску та обігу грошей, державних цінних паперів і білетів державної лотереї. У випадку вчинення кримінально караних дій із підробленою іноземною валютою, об'єктом злочину слід визнавати також монополію відповідної держави на єдину грошову

¹ Петрянин А.В. Ответственность за изготовление или сбыт поддельных денег или ценных бумаг: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - Н. Новгород, 2003. - С. 110

² Ларичев В.Д. Уголовно-правовая характеристика фальшивомонетничества // Адвокат. - 2001. - № 3. - С. 3.

³ Гаухман Л.Д. Преступления в сфере экономической деятельности / Л.Д. Гаухман, С.В. Максимов - М.: Учебно-консультационный центр "ЮрИнформ", 1998. - С. 67.

⁴ Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін. / За ред. В.Т. Маляренка, В.В.Сташиса, В.Я. Тація. - Х.: ТОВ "Одіссей", 2004. - С. 512.

⁵ Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 р. № 6 // Постанови Верховного Суду України у кримінальних справах (1973 - 2004) / За заг. ред. В.Т. Маляренка. - К., 2004. - С. 108-111.

систему, установлений порядок виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань¹. На наш погляд, відповідне визначення "фінансово-кредитну систему в частині встановленого порядку..." доводить про те, що суспільні відносини фінансово-кредитної системи мають визнаватися як видовий об'єкт аналізованого злочину.

А.М. Ришелюк основним об'єктом розглянутого злочину визначає встановлений законом порядок формування і функціонування грошової системи України як частини економічної системи нашої держави².

Визначаючи основний безпосередній об'єкт, необхідно встановити співвідношення між такими поняттями як "обіг грошей" "грошова система" та "грошовий обіг", які досить часто використовується сучасними дослідниками.

Рух грошей у процесі розширеного суспільного відтворення утворює грошовий обіг, який безпосередньо включає рух грошей на стадіях розподілу, обміну, та опосередковано обслуговує процес виробництва та споживання, отже впливає на всі стадії суспільного відтворення. За характером руху грошових коштів, обіг грошей поділяється на: фінанси, кредит, грошовий обіг; а форми організації грошового обігу, в свою чергу визначені державою, утворюють грошову систему³. Грошова система держави – це форма організації грошового обігу, яка закріплена нормами законодавства, що визначає вид грошової одиниці держави і співвідношення між різними видами грошових знаків. Грошовим обігом вважається рух грошової маси в готівковій та безготівковій формах⁴. Отже, поняття "грошовий обіг" у зв'язку з появою безготівкової форми грошей стає значно ширшим. У разі вчинення фальшивомонетництва шкода буде спричинятися суспільним відносинам, які забезпечують регулювання готівкового грошового обігу, однак не грошовому обігу в повній мірі, про що свідчить уточнення у диспозиції ст. 199 КК України щодо національної валюти України – у виді банкнот чи металевої монети. Безготівковий розрахунок здійснюється за допомогою платіжного доручення, платіжної вимоги, розрахункового чека, з використання банківських платіжних карток тощо, і у випадку їх підроблення особа притягується до відповідальності за ст. 200 КК України.

¹ Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: Монографія. - К.: Юридика практика, 2003. - С. 27

² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Каннон, А.С.К., 2001. - С. 461.

³ Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Каніщенко та ін. / За ред. Г.Н.Климка, В.П. Нестеренка. - 2-ге вид., перероб. - К.: Вища шк., 1997. - С. 385.

⁴ Краткий экономический словарь / Под ред. Г.А. Козлова и С.П. Первушина. - М.: Госполитиздат, 1958. - С. 64.

Втручання фальшивомонетництва у грошовий обіг (а саме готівковий) відображають порушення й у фінансово-кредитній системі щодо порядку її формування і функціонування. Тому визначення безпосереднім об'єктом фальшивомонетництва – грошову систему є неточним, по-перше, це форма організації грошового обігу (готівкового, так і безготівкового), по-друге, оскільки виготовлення, збут, перевезення, пересилання та інші дії не можуть вплинути на вид грошової одиниці України і також на співвідношення з іншою валютою.

Поняття "обіг цінних паперів" та "обіг білетів лотереї" є часто вживаними поняттями, що використовуються у законах та підзаконних нормативних актах. Так, обіг цінних паперів – це укладання та виконання угод щодо цінних паперів, не пов'язані з їх випуском¹. Однак, офіційне визначення поняття "обіг білетів лотереї" відсутнє, хоча використання цього терміну є досить поширеним. На наш погляд, цей термін має охоплювати розповсюдження та використання білетів державної лотереї для участі у розіграші.

Враховуючи вищезазначене, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 199 КК України вважаємо суспільні відносини, які забезпечують регулювання готівкового грошового обігу в державі, обіг державних цінних паперів та обіг білетів державної лотереї.

У сучасній юридичній літературі науковці зазначають про необхідність визначення додаткового об'єкту "фальшивомонетництва". Відповідно до класифікації безпосередніх об'єктів злочинів "за горизонталлю" їх поділяють на основний і додатковий безпосередній об'єкт. У свою чергу, додатковий визначають як додатковий обов'язковий та додатковий факультативний. Вітчизняні науковці зазначають, що додатковим факультативним об'єктом фальшивомонетництва можуть виступати відносини власності². Російські вчені стверджують, що додатковим безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, які забезпечуватимуть майнові права потенційних добросовісних набувачів підробок³. П.С. Яні доходить висновку, що відносини власності є радше додатковим факультативним, ніж додатковим обов'язковим об'єктом, обґрунтовуючи необхідне спричинення майнової шкоди при збуті підроблених грошей (наприклад, у разі дарування), однак зауважує про необхідність відобра-

¹ Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96 // Відомості Верховної Ради України. - № 51. - Ст. 292.

² Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - 3-тє вид., переробл. та доповн. - К.: Атіка, 2004. - С. 461.

³ Гаухман Л.Д. Преступления в сфере экономической деятельности / Л.Д. Гаухман, С.В. Максимов - М.: Учебно-консультационный центр "ЮриИнформ", 1998. - С. 67; Бесчасный С.А. Ответственность за изготовление или сбыт поддельных ценных бумаг по уголовному законодательству Российской Федерации / С.А. Бесчасный, А.В. Косарев. - М. - Ростов-на-Дону: Март, 2003. - С. 30.

ження завданої шкоди відносинам власності у вигляді додаткової кваліфікації¹. Ставить під сумнів таку позицію М.В. Феоктістов, пояснюючи, що шкода в даному випадку спричиняється тому що власнику передається майно меншої вартості, ніж йому повідомлено і відповідно на що він розраховує, оскільки обіцяне майно не потрапляє до його фондів. До того ж при вчиненні фальшивомонетництва особа керується корисливими мотивами, вони не відокремлені від цього злочину, тому майнові інтереси власника є не додатковим факультативним, а додатковий обов'язковим безпосереднім об'єктом². На підставі викладеного ми вважаємо, що відносини власності є додатковим факультативним безпосереднім об'єктом "фальшивомонетництва", оскільки лише при такій формі збуту як введення в обіг підробок під виглядом справжніх, завдається шкода, тоді як при вчиненні інших альтернативних дій, передбачених ст. 199 КК України, створюється лише загроза спричинення такої шкоди. Також зазначимо, що переважна кількість цих злочинів вчинюється з корисливим мотивом, однак це не виключає можливості наявності інших мотивів.

Отже, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 199 КК України є **суспільні відносини, які забезпечують регулювання готівкового грошового обігу в державі, обіг державних цінних паперів та обіг білетів державної лотереї, а відносини власності є саме додатковим факультативним безпосереднім об'єктом цього злочину.**

Стаття надійшла до редколегії 23.04.2010 р.

УДК 343.848-056.266

О.К. Лаптінова

**ПОНЯТТЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ, АДАПТАЦІЇ
ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ІНВАЛІДІВ,
ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ
(ТЕРМІНОЛОГІЧНО-СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ)**

Стаття присвячена актуальним проблемам теорії і практики інвалідів засуджених до позбавлення волі. Визначено зміст складових відбування покарання інвалідами засудженими до позбавлення волі: реабілітація, адаптація та ресоціалізація.

Ключові слова: *інваліди, засуджені, реабілітація, адаптація і ресоціалізація.*

¹ Яни П.С. Ущерб собственнику при фальшивомонетничестве: совокупность с мошенничеством, гражданский иск. - 2005. - №4. - С. 137.

² Феоктистов М.В. Совокупности нет, гражданский иск подлежит удовлетворению // Уголовное право. - 2005. - №4. - С. 142.